

Nagyobb témák után alkalmunk nyílik stíloselemzés-összefoglaló órákra, Krúdyra azonban az irányító tanmenet szerint is pusztán egyetlen óra jut. Egyetlen novella tárgyalása közben kell a nagy íróat közel hoznunk a tanulókhöz. Szép és jól kiválasztott Szindbád-novella ez, erős atmoszférával, Krúdy emlékezés – álom – múlt–jelen motívumainak felejthetetlen variálásával.

A kísérletek két iskolában is azt bizonyították, hogy két óra alatt végezhető el nyugodtan az az óraterv, amelyet Krúdy stílusának az elemzésére és az elemzés révén művészetébe való intenzívebb behatolásra kidolgoztunk.

A kísérleti órák tapasztalata az volt, hogy a tanulók önállóan kutattak utána az író életének, irodalomtörténeti helyének, de ami ennél sokkal több, azonnal olvasni kezdték műveit.

Az óra célkitűzése éppen ez: ráéreztetni a műre és az életműre.

Az óra anyaga Krúdy: *A hídon* című elbeszélésének elemzése. Ennek adjuk itt a haladás szerinti vázlatát. (Részletes feldolgozását lásd: St. I. 119–130.) Előző órán a tanulók feladatul a novella elolvasását kapták.
Bevezető kérdések:

I. Miről szól az elbeszélés? (Rövid tartalom)

II. Írója: Krúdy Gyula. Mit tudunk róla? (Nagyon röviden!)

III. Mi ragad meg leginkább ebben az elbeszélésben? A hangulat, a motívumok, a motívumok ritmikus ismétlődése. Miféle hangulat ez?
Utazás- és álomhangulat.

IV. Mivel kelti az író ezt a hangulatot? – Motiváció: az Ezeregyéjszaka hangulata. Motivál a *Szindbád* név is. De ez még nem elég. Meg is kell teremteni ezt az álomhangulatot. Mivel teremti meg? – Írói eszközökkel.

Mindenekelőtt a stílusával. – Vegyük elő és olvassuk el az első 10 sort.

Nincs benne a *Szöveggyűjtemény*ben, de a Krúdy-kötetben ez úgy szerepel, mint Szindbád *negyedik* útja. Hova utazik a mesebeli hajós? Az emlékekbe. Hajdan megtörtént vagy csak elképzelt eseményeket él át. Novellafüzér ez, amelyekben az író megtalálta végre a maga sajátos hangját.

Ez a részlet egy csöpp a tengerben. *Jellemző is, tipikus is az író magatartására és az író stílusára.*

Milyen a hangja a felolvasott részletnek? (Álmodozó, emlékező, kicsit melázó.)

Tehát: Szindbád – Krúdy felidézi ifjúságának hajdani környezetét, egy történetet abból az időből. . .

1. *Hangulatszuggesztió*: Vizsgáljuk meg, mivel teremti meg a *félig álom, félig ébrenlétszerű állapot* érzékeltetését.

Az első mondat alaphangulata. *Szerkezete*. Van-e az összetett hosszabb mondatnak hangulatértéke?

Tulajdonképpen ez az egész rész *úgy hat, mint egy nagy mondatösszevétel*.

Meddig tart egy mondat? Mit foglal magában egy mondat? Miért nyúlik meg vagy rövidül le? (Barokk mondat, eötvösi mondat.)

Krúdynál a *melódia* szabja meg a mondat terjedelmét! A *zengzetesség, a mondatdallam*.

Van-e ritmusa a prózának is?

Melyek lehetnek a ritmus elemei?

a) *A részek egyenletes aránya*:

Mi a tűzhely rideg háznak,
Mi a fészek kis madárnak,
Mi a harmat szomjú gyepre,
Mi a balzsam égő sebre;
Mi a lámpa sötét éjben,
Mi az árnyék forró délben, . . .
S mire nincs szó, nincsen képzet:
Az vagy nekem, óh költészet!

(Arany: *A vigasztaló*)

b) *Azonos részek halmozása*:

Ballagtam éppen a Szajna felé
S égtek lelkemben kis rőzse-dalok:
Füstösek, furcsák, búsak, bíborak,
Arról, hogy meghalok.

(Ady: *Párizsban járt az ősz*)

c) *Azonos helyzetben levő részek ismétlődése*:

Nem csoda az, hogy a melledben egy szüntelen-dobogó valami van?
Nem csoda-e az, hogy a belső részed mozog, mint valami malom? Nem
csoda-e, hogy a tested legfinomabb része kemény csontgolyóba van foglal-
va. . . ?

(Gárdonyi: *Az isten rabjai* Bp. 1970. 187. l.)

d) *Azonos típusú szavak visszatérő használata:*

Ó, mennyi város, mennyi nép,
Ó, mennyi messze szép vidék!

(Babits: *Messze... messze*)

e) *Ugyanolyan hangtani összetételű, mély hangú vagy magas hangú szavak:*

Ősz húrja zsong
Jajong, busong a tájon
S ont monoton
Bút konokon és fájón.

(Tóth Árpád: *Őszi dal*)

Elemezzük a mondatokat!

Megbízható, pontos, gyors mondatelemzés.

1. mondat

2. mondat

Melyek a ritmus alkotóelemei az elemzett mondatokban?

Azonos típusú összetételek, kivéve a negyedik, hosszabbra nyúló mondatot, azonos hosszúságúak, azonos arányúak. Felismerhetők az azonos, ritmikus lüktetéssel egymásra következő mondatrészek.

Azonos helyzetben levő mondatrészek (*alany, állítmány, tárgy*) ismétlődése.

Ilyen ritmikus kiemelések a részletünkből:

Szindbád, a hajós...

Eszébe jutott...

Ide kíváncszott...

Egy kőszent áll valahol...

Sárgaborítékos regényt...

Ezért állott...

A városka (amelyben Szindbád egykor katonáskodott)... stb. Hármas tagolású ritmus:

A sárkányfejű esőcsatornák... és így tovább.

2. *A színezés. Impresszionizmus*

Mi az impresszionizmus jellemzője? (Rövid válasz. A legfontosabb elemek hangsúlyozása.)

Mi adja meg az egységét?

Egyetlen emlékfutam.

(Újra olvasni, hogy a dallam lüktetői érezhetőek legyenek!)

Keressük meg az impresszionista színskálát Krúdy stílusában (a részletre támaszkodva).

A völgy *zöld* színeket kelt fel bennünk;
 A város házainak *piros* tetői;
 A híd ívei *barnák, ódonok* (szürkésfekete);
 A kavicsok *színesek* a folyóágban (*sokszínűek*);
 A messzeségben *kék* erdők alusznak.
 A harmadik mondat ismét pipafüstös emlék. Tajtékpipa: *sárgásbarna* színe-
 zés. *A régi szőnyegek színei*.
 A cukrászbolt függőyei *dohányszínűek*. A felírás betűi kopott *aranyosak*.
 A cukrászboltban Szindbád *fehér* acélsarkantyúit pengeti.
Zöld biliárdasztal fölött támaszkodik dákójára,
 A cukrásznénak *barna* szeme és *barna* haja volt.
Sárga boritékos regényt olvasott.
 A biliárdgolyók is *színesek* (*vörös, fehér, sárga, fekete golyók*).
 Szindbád *fekete* haját igazgatja a tükörben (legalábbis a következőkben
 ez derül ki).

Eddig a következő eredményeink vannak Krúdy stílusának megfigyeléséből:

a) A mondatok ritmusa (összetett mondatok). A ritmus elemei: arányosság, bizonyos hosszabb – de nem túlságosan elnyúló – terjedelem; a részek ritmikus kiemelése; hanghatások, azonos típusú szavak vissza-visszatérő *változékonysága*.

b) A színezés impresszionista elemei.

3. Krúdy stílusára és az impresszionista stílusra általában jellemző még egy jelenség. Melyik ez? (*Sok a jelzős kifejezés*.) Gyűjtsük össze a szemelvény jelzős szerkezeteit!

Utolsó utazásra indul;

Régi szőnyegen üldögél;

Utolsó pipáját szívja;

A hídnak *lusta* ívei vannak;

Kopott betűk, *töredezett* betűk;

Háromlábú biliárdasztal;

Szindbádnak *dús, puha* haja van stb.

4. Figyeljük meg a jelzők hangulatát! Krúdy impresszionizmusának még egy sajátja: a *jelzők szemben állnak* egymással. Ellentétesek.

Az elmúlás alaphangulatának erősítésére: *utolsó, lusta, kopott, töredezett, háromlábú*.

A hajdani ifjúság érzékletes átélésének élénken csillogó színei: *zöld* völgy, *piros* háztetők, *barna* híd, *színes* kavicsok, *tiszta* kis folyó, *kék* erdő stb.
Mi az ellentétes színezés hatása?

Az impresszionista művészet jellemző sajátága:

- a) *érzékelhetőség,*
- b) *a pillanatnyi benyomás érzékletes visszaadása,*
- c) *az egyszeri élmény beágyazódása az érzékekbe.*

Az ősz hangulata.

5. Keressük meg a szövegben az igéket! Alig van olyan igéje Krúdynak, amelyik a siető mozgásra, az energikus cselekedetre, a kemény tetterre, a tavaszi zsendülésre, a vidám életörömrre, az élet megváltoztatásának igényére utalna.

Közeledni érezte halálát, indul, elhagyná, üldögel, hívogatta, eszébe jutott, kívánczozott, kívánta látni, utazgató, áll, mondják, pengette, támaszkodva, álldogál, olvasott, megcsörrentek, álmodozva, felpillantott, állott, megigazította.

Kivétel az első mondatban: *elhatározta, vágdat.* De ez is sajátos kapcsolatban, ellentétben, amelyik még erősebben utal az elmúlásra, az elfutó életre: *barna, öreg híd ódon ívei alatt vágdat a tiszta vizű kis folyó.* Később azonban már a folyó is *serényen utazgat.* A *szólás, a beszéd* igéi fordulnak még elő nagy számban. Sok a hangutánzás, hangfestés. A *szelíd bánkódás, a szelíd* vagy *kárörvendő* mosoly, az alvás, *elfáradás* igéi.

Mit jelent ez Krúdy szemléletére vonatkozóan?

(Turgenyev a kedvenc írója.)

6. Utolsó megfigyelésünk: Az írói beleélésnek előadásmódbeli, stiláris jele:

az átképzeléses előadás (kapcsolat: a nouveau roman – sokat olvasó osztályban!)

Figyeljük meg a szemelvényt attól a kérdéstől kezdve, hogy „Vajon él-e Amália?”

Ilyenkor, ha beleképze magát hőse helyzetébe, és átképzeléses előadásba kezd, rendszerint jelen időt használ. Ha az elbeszélés képzeletben lejátszódó eseménysorának érzelmi tartalmát fokozni akarja. Az emlékkép így megelevenedik, életteljessé válik. Közvetlenebbé teszi, elmélyíti az író.

Egyik faja ez a *belső monológ*nak.

Összefoglalás (Ha van idő újra olvasni. Tanári olvasás.)

Melyek Krúdy álmodozó, emlékező írásmódjának írói eszközei?

1. Mondatépítés – dallamos, összetett mondatok.
2. Színezés (impresszionista színskála).
3. A jelzők szerepe.
4. Ellentétes jelzőhasználat.
5. Átképzeléses előadás.

6. Igéi (a lassú mozgás, a szólás, a beszéd igéi. Hangfestés, hangutánzás)

7. A világ az érzékein keresztül ragadja meg.

A hanyatlás krónikása. A jelennél a múlt is szebb volt. Belejátszatja a jelenbe a múltat, és visszajátszatja a jelen a múltba.